

ALEXANDR SOLŽENICYN

JEDEN DEN IVANA DĚNISOVIČE

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Vždycky vstával Šuchov hned, jak se ozval budíček, dnes ale nevstal. Už včera nebyl nějak ve své kůži, bůhví co to bylo, napůl ho rozrážela zimnice, napůl měl v celém těle lámání. Ani v noci se pořádně nezahřál. V polospánku mu chvílemi připadalo, že se doopravdy rozstonal, chvílemi, že je mu líp. Pořád si přál, aby ještě nebylo ráno. Ale ráno přišlo v svůj čas.

Ostatně, jak se tady zahřát – okno na prst zamrzlé a na stěnách kolem celého stropu – barák je pořádná haluzna! – bílá pavučinka. Jinovatka. Šuchov nevstával. Ležel na horní palandě dvojáku, deku a vatovaný kabát přetažené přes hlavu a chodidla v jednom rukávu blůzy. Neviděl nic, ale podle zvuků rozeznával všechno, co se děje v celém baráku i v koutě, kde spala jeho parta. Třeba teď. Dva dědci ztěžka šlapou, jak nesou po chodbě jednu z beček – vejde se do ní osm kbelíků! Prý služba pro invalidy, lehká práce. Jen ať to někdo zkusí vynést ji a nerozlejt! Teď zase žuchla u pětasedesátky o zem hromada válenek ze sušárny. Aha, a teď i u nás (naše parta byla dnes v sušárně taky na řadě). Parták a jeho zástupce se obouvají mlčky, jejich dvoják vrže. Zástupce teď půjde do výdejny pro chleba a parták na štáb, do výrobně plánovacího oddělení.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je ze začátku díla. Šuchov se probouzí a přemýšlí, zda má jít na marodku.

Jedná se o popis jednoho obyčejného dne v gulagu na Sibiři vězně Ivana Děnisoviče Šuchova, prostého člověka, původem ruského rolníka, který za 2. světové války upadl do německého zajetí a následně byl sovětskou vládou označen za špióna a odsouzen k 10 letům vězení v pracovních táborech za velezradu. Popisuje životní podmínky v táboře, zimu, nedostatečné jídlo, vztahy s dozorci i spolubydlíci, opakované tresty a těžkou fyzickou práci vězňů. Konkrétní popis dne od budíčku po večeřku, zlovůli dozorců a otřesné poměry a podmínky trestanců v období stalinismu.

- **téma a motiv**

téma: nemoc

motivy: budíček, zima, deka, kabát

- **časoprostor**

prostor: pracovní tábor na Sibiři

čas: 50. léta 20. století

- **kompoziční výstavba**

Děj se odvíjí chronologicky, od rána do večera.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, novela

- **vypravěč**

er-forma, která často přechází v ich-formu (vnitřní monolog Ivana D.)

- **postava**

Šuchov – není ve své kůži, má „lámání“, vnímavý na podněty kolem sebe
parták a jeho zástupce – tiší, pracovití

- **vyprávěcí způsoby**

převažuje pásmo vyprávěče v er-formě

vnitřní (neznačená) přímá řeč: *Aha, a teď i u nás (naše parta byla dnes v sušárně taky na řadě).*

- **typy promluv**

vnitřní monolog Ivana Děnísoviče Šuchova: *Aha, a teď i u nás (naše parta byla dnes v sušárně taky na řadě).*

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

věta zvolací	<i>barák je pořádná haluzna!, Jen ať to někdo zkusí vynést ji a nerozlejt!</i>
zdrobnělina	<i>pavučina</i>
věžeňský slang	<i>dvoják, blůza, barák, štáb</i>
expresivní výraz	<i>dědek</i>
nepisovné slovo	<i>nerozlejt</i>
onomatopie	<i>žuchla</i>

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

metafora	<i>nebyl ve své kůži</i>
personifikace	<i>napůl ho rozrážela zimnice, ráno přišlo</i>
hyperbola	<i>okno na prst zamrzlé</i>

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

- 2. polovina 20. století

Alexandr Solženicyn (1918–2008)

- ruský spisovatel, publicista a politický činitel, stal se tzv. „svědomím“ Ruska
- studoval filozofii, historii, literaturu
- jeho díla patří mezi politickou literaturu, jsou dokumentem o represáliích, koncentračních táborech a vězeních všech sovětských dob
- po začátku druhé světové války se dobrovolně přihlásil do armády, bojoval na frontě (byl důstojníkem dělostřelectva Rudé armády a dvakrát byl vyznamenán za statečnost)
- za kritiku J. V. Stalina v dopise svému příteli byl zatčen a odeslán do trestného tábora
- v různých táborech pak strávil celkem osm let
- propuštěn r. 1953 a v letech 1953–1956 byl ve vyhnanství v Kazachstánu, po rehabilitaci v roce 1957 se vrátil do středního Ruska a pracoval jako učitel
- r. 1970 navržen na Nobelovu cenu za literaturu, která mu byla udělena, nicméně on si ji nevyzvedl z obavy, že by ho ruské úřady nepustily zpět do země
- r. 1974 stejně zbaven občanství a násilně vypovězen ze země poté, co na Západě vyšlo jeho nejslavnější dílo *Souostroví Gulag*
- odjel nejprve do západního Německa, později se usadil v USA
- v roce 1994 se vrátil z emigrace zpět do Ruska
- r. 1997 byl zvolen řádným členem Ruské akademie věd
- zemřel 3. srpna 2008 v Moskvě na srdeční infarkt

Souostroví Gulag I–III, Rudé kolo, Rakovina

- **literární / obecně kulturní kontext**

ruská literatura 20. století

Čingiz Ajtmantov (1928–2008)

- kirgizský spisovatel, zástupce magického realismu

Džamila – novela

Stanice Bouřná – román

Vladimir Nabokov (1899–1977)

- ruský původ, usadil se v USA

Lolita – román, muž sexuálně ovládaný dvanáctiletou „nymfičkou“

Boris Leonidovič Pasternak (1890–1960)

- ruský básník a spisovatel, nositel Nobelovy ceny za literaturu z roku 1958

Doktor Živago (1957) – román o osudu ruské inteligence za revoluce v Rusku a po ní, poprvé vydáno r. 1958 v Itálii, zfilmováno

Michail Šolochov (1905–1984)

- prozaik

Osud člověka – novela, uprchlý vězeň Sokolov se stará o malého chlapce

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí, popisný

- **vysvětlení názvu díla:**

jeden den vězně v pracovním táboře na Sibiři (v tzv. gulagu) odsouzeného na 10 let

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Dílo již není aktuální z hlediska užívání pracovních či koncentračních táborů jako trestu, ovšem z pohledu špatných podmínek pro vězně ve vězení různých zemí i samotného Ruska aktuální je.

- **pravděpodobný adresát:**

Solženicyn toužil ukázat a popsat lidem reálné zážitky, bez příkras a zlehčování, jak to opravdu chodí v těchto pracovních táborech.

- **určení smyslu díla:**

Poukázat na podmínky života odsouzených do pracovních táborů v Rusku a chování dozorců.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Jeden den I. Děnisoviče je první autorova kniha a stala se asi nejznámější po celém světě, autor v řadě svých děl převážně kritizuje a popisuje poměry v Rusku, podává svědectví vlastních zážitků z lágrů a vyhnanství.

- **tematicky podobné dílo:**

Slavomir Rawicz – *Dlouhá cesta* (1956): hlavní hrdina vypráví vlastní příběh o odsouzení k 25 letům nucených prací v ruském gulagu

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

- zfilmováno: Jeden den Ivana Děnisoviče, Velká Británie / Norsko, 1970

- film byl natočen ve stejném roce, kdy byl Solženicyn navržen na Nobelovu cenu za literaturu